

IWONA RZEPNIKOWSKA Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
JULIA KRASZENINNIKOVA Rosyjska Akademia Nauk, Syktywkar

SPRAWOZDANIE Z MIĘDZYNARODOWEJ KONFERENCJI NAUKOWEJ „FOLKLOR I INSPIRACJE LUDOWE W LITERATURZE W BADANIACH WSPÓŁCZESNYCH”, TORUŃ, 28-29 MAJA 2018 ROKU

W dniach 28-29 maja 2018 roku odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa „Folklor i inspiracje ludowe w literaturze w badaniach współczesnych” (<http://www.rosjdialog.umk.pl/program2.pdf>). Organizatorami tego przedsięwzięcia była Katedra Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Sekcja Folkloru Instytutu Języka, Literatury i Historii Centrum Naukowego Uralskiego Oddziału Rosyjskiej Akademii Nauk w Syktywkarze. Podczas dwudniowych obrad wystąpiło kilkudziesięciu badaczy z licznych ośrodków naukowych w Polsce (Bydgoszcz, Wrocław, Lublin, Łódź, Poznań, Toruń) i w Rosji (Syktywkar, Nowokuźniek, Orzeł, Perm, Kirów, Moskwa), a także z Chińskiej Republiki Ludowej (Henan).

Głównym celem konferencji było omówienie zagadnień związanych z miejscem, jakie zajmuje folklor w badaniach współczesnych oraz problemów dotyczących inspiracji ludowych w literaturze. Większość wystąpień była poświęcona komparatyście folklorystyczno-literaturoznawczej w polskim i rosyjskim dyskursie naukowym: literacko-artystycznym interpretacjom ludowych postaci, motywów i wątków, a także literackim inspiracjom w folklorze oraz typologii związków literatury i folkloru. Uczestnicy spotkania podjęli ponadto dyskusję na temat poetyki i semantyki tekstu folkloru, środków językowo-stylistycznych przekazu ustnego, folkloru obrzędowego i współczesnych praktyk rytualnych, badań regionalnych, lokalnych, konfesyjnych tradycji ludowych i kultur. Poczynionym obserwacjom towarzyszył też namysł nad tym, co można nazwać filozoficznym przesłaniem folkloru, a więc określony model świata, zespół wierzeń i przeświadczeń o otaczającej rzeczywistości, norm i wartości respektowanych przez większą społeczność.

Uroczystego otwarcia konferencji dokonał Prodzikan ds. Studenckich i Kształcenia, dr hab. Dariusz Pniewski, który powitał wszystkich prelegentów, życzył im owocnych obrad i wyraził nadzieję, że współpraca między Uniwersytetem Mikołaja Kopernika a Instytutem Języka, Literatury i Historii Centrum Naukowego Uralskiego Oddziału RAN w Syktywkarze będzie miała różnorodny charakter i przyniesie wymierne korzyści dla obu stron. W imieniu organizatorów przedsięwzięcia gości powitały dr hab. Iwona Rzepnikowska, prof. UMK oraz dr Julia Kraszeninnikowa. Następnie rozpoczęła się część plenarna obrad, podczas których zostało wygłoszonych pięć referatów w większości wypadków poświęconych wzajemnym związkom literatury i folkloru.

Prelegentów interesowały problemy ustnego typu komunikacji i gatunkowego modelu bajki magicznej w procesie literackiej inicjacji dziecka, w kształtowaniu jego czytelniczych potrzeb i nawyków. Ponadto na przykładzie lamentów pogrzebowych oraz oracji weselnych zostały omówione mechanizmy adaptacji przez kulturę ludową autorskich tekstów literackich. Podjęto też rozważania na temat typologicznego podobieństwa łączącego staroruski apokryf „СказаниаотцанашегоАгапия” z tekstami folkloru, głównie bajki magicznej i legendy, na poziomie motywów i systemu postaci. Dzielono się swoimi obserwacjami dotyczącymi funkcjonowania tradycji ludowej w społeczności oderwanej od kultury macierzystej, wykorzystując w charakterze materiału egzemplifikacyjnego repertuar zespołu „Jarzumbek” ze wsi Wierszyna na Syberii.

Następnie obrady toczyły się w sekcjach tematycznych. Tę część konferencji zainicjowały referaty poświęcone folklorowi obrzędowemu i współczesnym praktykom

rytualnym. Wszyscy prelegenci prezentowali najnowsze ustalenia w tym zakresie, odwołując się do materiałów zebranych podczas badań terenowych prowadzonych w różnych rejonach Rosji. Mowa była o zwyczajach pogrzebowych i zaduszkowych związanych z pochówkiem dzieci poza terenem czynnych cmentarzy na obszarze Komi-Piermiackiego Okręgu Autonomicznego; opowieściach o wróżbach podejmowanych w okresie zimowego przesilenia, zapisanych w ostatnich latach we wsi Łojma (Republika Komi); notowanych na Białorusi w latach 2013-2018 praktykach i rytuałach opartych na wykorzystaniu pieniędzy w tradycyjnych obrzędach rodzinnych (wesele, pogrzeb) oraz we współczesnej przestrzeni miejskiej (np. przez turystów, członków subkultur młodzieżowych). Szczególną uwagę zwrócono na konsekwencje, jakie dla zrytualizowanych „pieniężnych” zachowań miała reforma walutowa na Białorusi w 1994 roku, kiedy w obiegu znalazły się jedynie banknoty. Pojawił się też problem nominacji językowych oraz specyfiki przygotowania i wykorzystania pieczywa podczas obrzędu weselnego przez mieszkańców ukraińskiej enklawy Obwodu saratowskiego.

W sekcji „Poetyka i semantyka tekstu ludowego” wygłoszono siedem referatów. Pokazały one, że niesłabnącym zainteresowaniem badaczy wciąż cieszy się bajka ludowa. Ponadto w polu naukowych obserwacji znalazły się legenda miejska, zamówienie oraz folklor pieśniowy. W dwóch wystąpieniach nawiązano do słownika polskiej bajki ludowej przygotowywanego w ramach grantu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (<http://bajka.umk.pl/>). Dotyczyły one odpowiednio sposobu przedstawienia duszy w różnych odmianach gatunkowych bajki oraz znaczenia i funkcji motywu ognia w narracjach bajkowych oraz prozie niebajkowej, przy czym w drugim przypadku przykłady zaczerpnięto nie tylko z tradycji polskiej, ale także wschodniosłowiańskiej. Ponadto zaprezentowano wyniki badań nad rekonstrukcją wizji zaświatów demonicznych przeprowadzoną w oparciu o korpus tekstów o diable oszukanym przy podziale plonów. Dwoje prelegentów nawiązało w swych wystąpieniach do współczesnej tradycji ludowej. Jeden z referatów został poświęcony postfolklorystycznym transformacjom Baby Jagi i wiedźmy, a drugi koncentrował się na problematyce rodzimej legendy miejskiej, jej właściwościach gatunkowych oraz relacjach z tradycyjnym podaniem wierzeniowym. Poza gatunkami narracyjnymi obiektem naukowych dociekań stał się folklor pieśniowy Obwodu Kemerowskiego oraz zaklęcia i zamówienia zapisane w środowisku staroobrzędowców mieszkających w Polsce.

Zainteresowanie badaczy wzbudziła problematyka funkcjonowania tradycji wykonawczej w czasach współczesnych, czemu została poświęcona oddzielna sekcja tematyczna. Oglądowi poddano dorobek poetycki starowierców z Suwalszczyzny, rekonstruując na jego podstawie koncept „młodość”, a także repertuar współczesnych opowiadaczy miejskich, zwracając szczególną uwagę na sposób kreowania przez nich ich własnej tożsamości oraz nawiązywania do tradycji oralnej.

Jak wspomniano wcześniej, duże zainteresowanie uczestników konferencji wzbudził problem inspiracji ludowych w literaturze. Prelegenci analizowali tę odmianę twórczości słownej pod kątem obecności ludowych wątków i motywów, charakterystycznych dla folkloru postaci, rozwiązań fabularno-kompozycyjnych, gatunkowych i środków językowo-stylistycznych. Odwoływano się przy tym do literatury polskiej, rosyjskiej, serbskiej, głównie XIX-XXI wieku. Ponadto omówiono dorobek literacki regionalnych twórców zainspirowanych folklorem wiackim, który, jak w przypadku Komiaków, był jednym z czynników kształtującym ich mentalność i poczucie tożsamości narodowej.

W polu obserwacji naukowych znalazły się też zagadnienia z zakresu religijności ludowej. Odwoływano się do staroruskiego wzorca świętości i jego literackich odwo-

rowań w twórczości Fiodora Dostojewskiego i Swietłany Wasilenko oraz poszukiwano źródeł kultu św. Andrzeja Boboli powstałego w miejscu jego urodzenia, czyli we wsi Strachocina, co jest o tyle interesujące, że w porównaniu do innych ośrodków kult ten pojawił się tam stosunkowo późno (1988 r.).

Wiele z zaprezentowanych podczas konferencji referatów wywołało ożywioną dyskusję, w której prelegenci mieli możliwość uszczegółowienia problematyki swoich wystąpień, a także zapoznania się z propozycjami innego ujęcia podejmowanych zagadnień. Konferencja pokazała ponadto potrzebę wymiany doświadczeń na temat badania folkloru i jego wielorakich związków z literaturą oraz sposobów uprawiania komparatystyki literaturoznawczo-folklorystycznej. I choć nie przyniosła ona jednoznacznych rozstrzygnięć w tym zakresie, wypada żywić nadzieję, że w jej trakcie udało się poczynić pewne ustalenia, zarówno teoretyczne, jak i praktyczne, które mogą okazać się istotne dla badań na temat zaproponowany przez organizatorów toruńskiego przedsięwzięcia.